

Ez már sem feudális, sem természeti hatalom, — ez a hatalom a *piac*, amely *Xenophanesz* szerint „nem hasonlít a halandókhoz, sem alakjára, sem gondolatára, mely az egészben gondolkodik, lát és hall, mely erőfeszítés nélkül irányít a szellemével“. S nem árt *Myres* felismerését sem emlékezetbe idézni, a mai középeurópai valóság perspektívájában, hogy „a hőskultusz Görögországban is a politikai válság következménye volt.“

A múlt és jelen közt is dialektikus a viszony. A jelen törvényszerűségeinek felismerése segít megismerni a múltat, de a megismert múlt megerősíthet bennünket abban, hogy a jelenből levont következtetésünk helyesek-e vagy sem. A Kronos Könyveknek — így akár a múlt-ról, akár a jelenről szólnak, ha sikerül kitűzött programjukat megvalósítaniuk, és az eddigiek azt mutatják, hogy igen — akkor nem kis szerep juthat e következtetések minél szélesebb rétegekkel való levonatásában.

(Sándor Pál)

E. W. THOMPSON: SPANYOLORSZAG MULTJA ES JELENE

Világkép könyvtár, Budapest

FRANC PITCAIRN: VIHAR SPANYOLORSZAG FELETT

Magyar Nap könyvtára. Mor. Ostrava

Mindkét könyv szerzője angol, — elsősorban angol, abban a nem-nacionalista értelemben, hogy a parlamentarizmus és demokrácia álláspontját képviselik s így a törvényes kormány iránti rokonszenvük kétségtelen, — mégis meg tudják őrizni objektivitásukat és a közvetlen napi eseményekkel szemben is bizonyos történelmi távlatban állanak s kritikai szemléletüket nem befolyásolja szenvedély vagy pártosság. Vonatkozik ez nemcsak arra a könyvre (*Thompson*), melynek szerzője nem közvetlen szemléletből, hanem távolból, a tudomány eszközeivel igyekszik felfedni az események rugóit, amelyek ma Spanyolországban lejátszódnak, hanem arra a riportkönyvre is (*Pitcairn*), amelynek szerzője közvetlen aktív résztvevője volt hónapokon át a spanyol eseményeknek.

Thompson, a spanyol történelem, közgazdaság, szociológia teljes tudományos fegyverzetét sorakoztatja fel. Rámutat azokra a feudális maradványokra, amelyek a földbirtok-megoszlásban, adórendszerben, egyházi szervezetben, politikában érvényesülnek, s amelyek miatt az ibériai félsziget a XVII. századtól kezdve nem tudott megnyugodni és az egészséges fejlődés útjára lépni. Elemzi a spanyol társadalom szerkezetét, az osztályerők egymáshoz való viszonyát, az egyes társadalmi rétegek egymással való szembenállását a maguk állandóságaiban és mozgásaiban és kénytelen elismerni, hogy *H. T. Buckle* tétele: „Spanyolországban sohasem volt valódi forradalom, sohasem volt általános felkelés“ — egész a legutóbbi időkig érvényes, mert az Egyház és a latifundiumok tulerejével szemben hiányoztak azok az erők, amelyek a forradalmat nemcsak győzelemre segíteni, de annak eredményeit megtartani tudták volna.

Ugyanez a szemlélete *Pitcairn*nek is, — ahogyan és amit lát, minden arra mutat, hogy ezek az osztályerők még most vannak csak felsorakozóban, a polgárháború izzásában most kristályosodnak ki s ha nem az egész szervezett nemzetközi ellenőrző-rendszerbe ütköznek, ki is fogják futni formájukat és teljesítik a *Buckle* által is reklamált történelmi hivatásukat. *Thompson* statisztikai adatai, történelmi dokumentumai, dialektikus elméletei csak más sikon, de ugyanazt az értelmet demonstrálják, mint *Pitcairn* parancsnok-szobrása, aki széles gesztusok között fejti ki a madridi lövészárokban *Riquelme* tábornoknak, hogy „az embereinken kívül valamit mást is megöltek a hegyekben a felkelők fegyverei ezekben a napokban... Azt az illuziót, hogy a demokráciához hozzá lehet jutni és

gyümölcsseit élvezni lehet a reá vágyakozó népek erőfeszítésének maximuma nélkül..." (24. o.)

Leszámítva azonban Thompsont és a Thompsonokat, úgy látszik, még mindig sokan vannak a kormány táborában, akik ennek a maximális erő kifejtésnek a szükségességét és aktualitását nem akarják elismerni és az illúzió szétosztatásában még nagy feladatai lesznek Franco fegyvereinek. Maga a kormány is, amely azokat a hiedelmeket, melyeket Pitcairn három főcsoportra oszt (1. hogy az angol kormány sohasem fogja megengedni, hogy Spanyolország és Portugália feletti befolyása Németország és Olaszország kezébe menjen át; 2. hogy az angol kormány azonnal lépéseket fog tenni portugál szövetségesénél, hogy azt legalább semlegességre kényszerítse; 3. hogy az angol nép elég erős ahhoz, hogy bármilyen kormányt rékényszerítsen a spanyol demokratikus kormány támogatására) tényeknek tekintette, — arra a konklúzióra jutott, hogy legfőbb feladata a háború „humanizálása”. E „humanizálás” érdekében többek között például a következők történtek: Oviedot körülzárták, de nem bombázták, mert polgári személy is életét vesztheti. Granadában és Cordovában ugyanez volt a helyzet. A pilóták, akiknek úgy látszik, több reális érzékük volt, — könyörögtek a kormánynak, hogy engedje meg Sevilla bombázását. Az engedélyt nem adták meg, mert polgári személy is életét vesztheti, és elpusztíthatják Spanyolország legértékesebb műkincseit. A toledói Alcazárnál más volt a helyzet, mert itt a helyi milícia is támogatta a kormányt elhatározásában, hogy várják ki, míg a felkelők megadják magukat. A felkelés elején a kadetok és a polgári gárda elrabolt egy csoport asszonyt és néhány férfit, akiket mint tuszokat tartottak az Alcazárban. A toledói szakszervezetek székházában ezeknek a tuszoknak összegyűjtött fényképeit a falra ragasztották, hogy a milicisták megismerjék őket és a kadetok esetleges kirohanásánál megmentsék életüket. Mindezekről most utólag nem nehéz megállapítani, hogy az igazi humanizálás nem az ilyen, a szerző szavaival élve „szélcsendek” lettek volna, hanem ellenkezőleg, ha a kormány szakít az illúziókkal és minden rendelkezésére álló eszközzel küzd Spanyolország biztonságáért.

Pitcairn eleven leírásai szinte illusztrációul szolgálnak Thompson fejtegetéséhez, melyek arról szólnak, hogy a spanyol nép egész kis rétegének kivételével nemcsak a parasztság és munkásság, hanem az egész kispolgárság, sőt a nagybirtokosok és nagyiparosok egy része is érdekelve van a kormány győzelmében. A spanyol kormány célkitűzései ugyanis alapjában véve demokratikus polgári célkitűzések. (*Altenau Pál*)

ALFRED POLGAR: SEKUNDENZEIGER. Humanitas-Zürich, 1937

A német menekültek irodalmát hamarosan utolérte minden emigrációs irodalom sorsa: fejlődésre nincs módja s néhány kivételes, szilárd értéktől eltekintve, talajtalanul satnyul. A szépirók visszaszorulnak, az elsődleges szerepet a közirók veszik át, sőt a legkitűnőbb szépirók, mint a *Mann* testvérek is, a harcos publicisztika területére vetik magukat. A német irodalom ez állapotában fehérholló *Alfred Polgár* irodalmi ötvös munkája, amely valahol a zsurnalizmus és az irodalom között lebeg. Szinte meglepő, hogy a német irodalom süllyedésében épp Polgár glosszator-i műfaja maradt fenn. Alfred Polgar az utolsó évtizedek németországi irodalmában — a századelejei magyar irodalomban is oly jellegzetes — kis-cikkkel, krockival, hírfejjel tűnt fel. Polgar ezt a sajátos irodalmi formát kiábrándult, fanyar, okos modorában külön rangra emelte. Hítetlensége a hulló polgár hitetlensége volt, liraisága, az egyébként reménytelen kicsengések között egyenesen enyhítően hatott. Ez volt sikerének